

Розділ 4
ХАРКІВСЬКІ ЕЛЕТИ

УДК 78.071.1(477)

Роксана Скорульська

« ХАРКІВСЬКА СЮІТА » М. СКОРУЛЬСЬКОГО

Так сталося, що класика української музики Михайла Скорульського^I здебільшого вважають «автором одного твору» – балету «Лісова пісня»^{II}. І хоча 100-річчя М. А. Скорульського у 1987 р. відзначалося

^I **Скорульський Михайло Адамович** (06.09.1887–21.02.1950) – композитор, піаніст, диригент, педагог. Заслужений діяч мистецтва УРСР (1947). Син піаністки Н. Сенаторської (учениці М. В. Лисенка та В. Пухальського). Нар. в м. Києві. Навчався у Житомирському муз. училищі РМТ, де одночасно викладав загальне ф-но. З 1910-1914 рр. – у Санкт-Петербурзькій консерваторії (по класу теорії музики – у М. Штейнберга та Й. Вітоля, по класу ф-но Г. Єсипової, по класу диригування у О. Черепніна). У 1906-10 та 1915-1933 рр. – організатор і керівник Житомирського симфонічного оркестру, викладач фортепіано і теоретичних дисциплін у муз. навчальних закладах м. Житомира; у 1933-1941 і 1944-1950 рр. – у Київській консерваторії (з 1948 р. її професор), у 1941-1944 рр. – у муз. навчальних закладах м. Алма-Ати (Казахстан). Помер у м. Москві; похований у м. Києві на Байковому цвинтарі.

Автор балетів «Лісова пісня» (1937, нова редакція – 1946), «Бондарівна» (1938), «Снігова королева» (незакінч.); опери «Свіччине весілля» (лібрето І. Кочерги, 1948), ораторії «Голос матері» (1943), 2 симфоній (1923, 1932), симфонічних творів «Класична увертюра», «Поема ентузіазму» (1934), «Степова поема» (1942), «Микита Кожум'яка» (1948), одночастинного ф-п концерту, 34 романсів, хорових композицій, камерних ансамблів, інструментальних (зокрема фортепіанних) творів. Автор ряду науково-теоретичних праць зокрема: «Елементарні основи фортепіанної школи Г. М. Єсипової» (1932), «Курс вертикально-подвижного контрапункта строгого письма по системе С. И. Танеева» (1938-40).

^{II} **М. Скорульський**, «Лісова пісня», балет на 3 дії, лібрето Н. М. Скорульської за драмою-феєрією Лесі Українки. Постановки: Київ, 1946, постановник С. Сергєєв,

в рамках календаря ЮНЕСКО, біографія і творчість його досліджені досить поверхово. Нечислені видання його творів важко знайти навіть у профільних бібліотеках. І мало кому відомо, що поштовою до закінчення М. А. Скорульським фортепіанного Квінтету на українські теми, ор. 14, *es-moll*, фортепіанного квартету ор. 17, *f-moll* та до написання ним ряду романсів стало творче спілкування з також призабутими тепер харківськими виконавцями, як Квінтет Українського радіокомітету, Квартет ім. Вільома^{III} та солісткою харківської філармонії Тетяною Чубук-Олексієнко^{IV}.

Далі подаємо 26 листів і документів з родинного архіву Скорульських^V, що засвідчують плідні контакти композитора з харківськими

сценографія О. В. Хвостенка-Хвостова; 1958, постановник В. Вронський за участі Н. Скорульської, сценографія А. Н. Волненка. Харків (196?, постановка Н. М. Скорульської, сценографія Л. Фесан, у головних партіях нар. арт. України Світлана Коливанова і Тодор Попеску), Рига (?), Донецьк (?), Львів (?), Аделаїда (Австралія. 1968, фрагменти).

Київську виставу 1958 р. бачили глядачі Росії, Єгипту, Німеччини, Японії (3 рази), Румунії. 7 вересня 2010 р. 143 сезон Національної опери України традиційно відкрився виставою «Лісової пісні». У партії Лукаша вийшов на київську сцену прем'єр балету Ковент Гарден – киянин Іван Путров.

^{III} Всеукраїнський Державний квартет ім. Вільома: І скрипка – Михайло Сімкін, 2-га скрипка – Ол. Старосельський, альт – Ансельм Свірський, віолончель – Петро Кутїн. Директор квартету — Микола Ланд-Фрід . У 1950 р. колектив переіменований у Квартет ім. М. В. Лисенка.

^{IV} **Чубук-Олексієнко** (спр. прізви. **Олексієнко**) **Тетяна Іванівна** [27.XII.1902 (8.1.1903), Катеринослав – після 1987, Київ] – укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобула в Харківському муз.-драм. ін-ті (1922-27, клас М. Михайлова). Солістка Харківської опери (1924-1937) та Харківської філармонії (1927-41). У репертуарі камерні твори рос. (Глінка, Чайковський, Римський-Корсаков), укр. (Лисенко, Сениця, Степовий, Стеценко, О. Нижанківський, Вахнянин, Ревуцький, Скорульський, Шаравський, Данькевич, Гіц), заруб. (Бетховен, Брамс, Шуман, Моцарт) композиторів. З особливою виразністю виконувала укр. нар. (зокрема, лемківські) пісні. Брала активну участь в концертах ВУТОРМу (була головою виконавської секції). Гастролувала з сольними концертами по Україні, Білорусії, на Далекому Сході, у 1941-45 рр співала у фронтових бригадах. Останні концерти співачки відбулися в Києві 1947 р. У 1952-64 рр. – викладач Харківського театрального інституту.

^V З творчим архівом М. А. Скорульського можна ознайомитися у Києві, звернувшись за електронною адресою gmskor@rambler.ru, або за телефонами: (044) 289-02-91 – Музей Миколи Лисенка, (044) 412-21-75 та 096-994-50-37 – Роксана Микитівна Скорульська.

митцями. 1988 року у книзі «М. Скорульський. Спогади. Листи. Матеріали» [3] частину з них було опубліковано. Однак це видання, здійснене до 100-річчя композитора, було російськомовним, тому 7 листів і 3 документи, вже опубліковані у ньому, тут вперше публікуються в україномовному оригіналі. Нажаль, листування хвибує односторонністю, оскільки на сьогодні знайдено лише один лист-відповідь М. Скорульського.

Михайло Скорульський. 1924 р, Житомир

ЗАТАКТ. Короткі коментарі основані на відповідних документах та родинних спогадах. Почнемо з трьох документів, одержаних у 1920-і рр. Михайлом Скорульським.

1. «УРСР НКП^I / Волинський музичний технікум 12 квітня 1923 р. № 86 м. Житомир / КОМАНДІРОВКА

Волинський музичний технікум командірує композитора тов. Скорульського М. А. на орг[анізаційний] з'їзд радянських композиторів в м. Харків з 22 по 30 квітня ц. р. / Діректор (підпис). Секретар (підпис) (печатка)»^{VI}.

2. «Харкова 21/4 [1926] / Житомирський музтехнікум Скорульському. Двадцять четвертого двадцять п'ятого двадцять восьмого Харкові симфонічні концерти творів сучасних українських композиторів вас призначено членом журі приїзд рахунок оргкомітету композиторів обов'язково – Укрфіл^{VII}».

Підтверджує присутність композитора на концертах Запрошення на ім'я «члена ЖЮРІ т. Скорульського»: «Вельмишановний товаришу! Державна Українська Філармонія просить Вас відвідати симфонічні концерти Державної Столичної Симфонічн[ої] оркестри з творів сучасних українських композиторів. Концерти відбуватимуться в клубі Зв'язку (Сердюковський пров. № 3) 24, 25 та 28 квітня ваші місця № 32. Початок о 8 ½ год. вечора. УКРФІЛ».

3. «Харкова 14/5 [1927] / Житомир, Московська 2, Скорульському Вісімнадцятого травня Харкові з'їзд Пролетмузу повістці постановва ЦЕКА партії обов'язково приїздіть коштом Пролетмузу – Козіцький^{VIII}».

---

^I Народний комісаріат просвіти

^{VI} Документ написано від руки синім чорнилом на половині сторінки з учнівського зошита в лінійку. У лівому верхньому куті – штамп з вписаною від руки датою та № 86. Внизу – печатка Волинського музичного технікуму, де на той час викладав М. А. Скорульський. Вперше публікується в оригіналі.

^{VII} Українське акційне філармонічне товариство Укрфіл було організоване 1928 р. за сприяння діячів Харківської філії товариства імені М. Леонтовича.

^{VIII} **Козіцький Пилип Омелянович** (1893 -1960) – український композитор, музикознавець, педагог і громадський діяч. У 1917 р. закінчив Київську духовну академію, 1920 – Київську консерваторію (клас композиції Б. Яворського, клас гармонії та інструментовки Р. Глієра). З 1918-1924 рр. викладав у Київському музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка. У 1921-1928 рр. – один з організаторів і керівників Музичного товариства ім. М. Леонтовича. Був головним редактором журналів «Музика» (1923-1927) і «Музика масам» (1928-1931). У Харкові (1925-1935) був головою Вищого музичного комітету Народного комісаріату освіти УРСР, читав лекції з історії української музики в музично-драматичному інституті. Від 1935 р. – викладач

Наскільки мені відомо, Михайло Адамович приїздив у всіх тих випадках до Харкова. Саме тоді він і передавав харківським музикантам деякі свої твори, про виконання яких йдеться, зокрема, у листах редактора музичного мовлення Українського радіокомітету Івана Мацегори^{IX}. Отже, частина перша «Харківської сюїти» Михайла Скорульського:

АДАЖІО З ВАРІАЦІЯМИ

№ 1. Від Ів. Мацегори: «Шановний Михайло Адамович! В суботу 7/ VII надіслано Вам ноти: тріо^X і романси (4 зшитки)^{XI}. Вибачте, що затримали.

З доручення всього нашого колективу звертаюсь до Вас з проханням написати фортепіановий квінтет, хоча б і одночастинний. З першого вересня ми розпочинаємо роботу після літньої перерви з тим, щоби в жовтні місяці дати свій другий концерт. І от коли б Ви змогли надіслати нам свій квінтет в перших числах вересня, то ми б його встигли вивчити і виконали б в концерті, бо квінтетної літератури дуже мало, а українських авторів майже зовсім нема. Взагалі ми б хотіли мати зв'язок з українськими композиторами і мати від них не тільки квінтетну продукцію, але й їхні поради й вказівки.

Якщо Вам не буде затижно, то напишіть нам адресу тов. Косенка – ми й з ним також хотіли б мати зв'язок. З пошаною. Ів. Мацегора 14/ VII – 28 р.

P.S. Ще не встиг заклеїти свого листа, як одержав від Вас лист, де Ви пишете про одержання нот. Вашу подяку тт., що брали участь у виконанні Ваших творів в концерті від 15 /V. 28 р., я вже передав. Між іншим, Чубук-Олексієнко залишила собі Вашу адресу і буде Вам писати. Надсилаю Вам програм концерту. З пошаною. Ів. Мацегора. 7/ VII – 28 р.».

Київської консерваторії, від 1945 – її професор. 1938-1941 – художній керівник Української державної філармонії. (Під час ВВВ в евакуації в Уфі). 1952-1956 – голова правління Спілки композиторів України (нині Національна спілка композиторів України).

^{IX} **Мацегора Іван Андрійович** (бл. 1900-1939) – редактор музичного мовлення Українського радіокомітету (Харків), II скрипка квінтету українського радіокомітету.

^X Йдеться про виконання 15 /V. 28 р., Тріо М. А. Скорульського для ф-но, скр. і віолончели, оп. 6, 1925.

^{XI} Див. далі лист від Т. І. Чубук – Олексієнко.

Коментуючи цього листа, зауважу, що на той час М. А. Скорульським вже була написана перша редакція фортепіанного квінтету на українські теми.

№ 2. Наступний лист написаний співачкою Тетяною Чубук-Олексієнко.

«Шановний Михайло Адамовичу! Тов. Мацегора прийшов до мене щоб передати мені Вашу подяку за виконання Ваших романсів в Харкові. Мені була надзвичайно приємна Ваша подяка, але дуже шкода, що Ви не були самі тут у нас, щоб почули як я їх розумію. Мене не було тут у Харкові, я виїздила. Ваші романси відправлено без мене, так що я співала по оригіналу й у мене нічого не лишилося. Дуже, дуже прошу Вас як що це можливо, пришліть мені такі романси Ваші *Вже кременистий шлях лишився; Плавець; Літня північ; Зайчик*^{XII}. Останні два романси, якщо можна транспонувати на терцію, то я б страшенно була Вам вдячна, бо ці останні два для мене низькуваті^{XIII}.

Дуже рада я, що ті романси, які ще не були Вами «українізовані», Вам сподобались. Переклад зробив мій чоловік^{XIV}, бо мені надзвичайно подобались, крім зроблених уже Вами, ці два неперекладених на укр. мову, пробачте шановний Михайле Адамовичу за мою турботу, але повірте мені, що мені боляче, що я не встигла лишити собі, я думаю, що я їх зможу співати у радіо тобто по радіо, щоб і Ви послушали мене. Над Вашими романсами працювала, як то кажуть, «добросовістно», бо вони мені подобались. Якщо може у вас ще є для високого (або середнього) голосу, то, якщо Ваша ласка, пришліть мені їх, я з великою охотою буду їх співати. Ще раз прошу пробачити мені за турботи! Т. Чубук-Олексієнко. Моя адреса: Харків, Лермонтовська. 26-5/ VIII 28 р.».

№ 3. Від **Т. Чубук-Олексієнко (лістівка)**. «Вельмишановний Михайло Адамович! Спасибі за відповідь. Зараз я не мала змоги вибрати

---

^{XII} Відповідно виконувалися романси: «Кременистий шлях» ор.4, слова Ігнація Раузе; «Пловець» ор.5, слова І. Раузе»; «Летня полночь» ор. 4, сл. С.Надсона; «Зайчик» ор. 7. слова Г. Владимирського.

^{XIII} Більшість романсів М.А.Скорульського написані з огляду на голос його дружини, випускниці Петербурзької консерваторії Людмили Мефодіївни Андрієнко-Скорульської (1887-1979), яка мала меццо-сопрано великого діапазону.

^{XIV} Чубук Григорій? – особу не встановлено

гарні вірші, бо я лікуюсь уси́леним темпом – хочу на осінь і зіму бути цілком здоровою, через те поволенки підшукаю обов'язково, бо мене надзвичайно тронула ваша люб'язність. Над сюжетом так само помізькую, подивлюсь літературу і щоб не совпало з тима сюжетами, на які уже пишуть композитори музику, думаю, що за тиждень або півтора я зможу це зробити, ураховуючи мою хвору голову. Да! Мене звати Тетяна Іванівна. З великою пошаною залишаюсь Т. Чубук-Олексієнко. 16/ VIII [1928]».

№4 Від Ів. Мацегори (листівка). «Житомир, Московська, 21, Михайлу Адамовичу Скорульському. Шановний Михайло Адамович! Партітуру^{XV} одержав. Вже почали розписувати по партіях. Гадаю, що вкінці цього тижня зможемо почати вчити. Наш концерт відбудеться очевидно не в першій, як гадалося, а в другій половині листопада. Про концерт на радіо я Вас сповіщу. Всі мої товариші по квінтету шлють Вам свої найкращі привітання й дякують за надіслану партітуру. З пошаною. Ів. Мацегора. 24/IX – 28 р.»

№ 5. Від Т. Чубук-Олексієнко (листівка).

«30/X 28 р. /Вельмишановний Михайло Адамович!

Велике спасибі Вам за Ваші твори^{XVI}, і пробачте мені, що так довго не давала вам відповіді. Вашу друковану річ я буду виконувати на Жовтневих святах, клубів 15 її почують. Ну, на все добре. Бажаю Вам натхнення для нової творчости. З пошаною залишаюсь Т. Чубук-Олексієнко».

№ 6. Від Ів. Мацегори (листівка).

«Житомир Московська, 21 Михайлу Адамовичу Скорульському.

Шановний Михайло Адамович! Одержав Вашу листівку. Через деякі, зовсім непередбачені обставини початок нашої роботи над підготовкою концерту затягнувся. Робота розпочинається тільки 28/IX. Свій квінтет Ви закінчайте й присилайте. Про росписку на партії не турбуйтеся – ми самі це зробимо, присилайте партітуру. На Ваш квінтет ми розраховуємо і за ним вже забезпечене місце у нашому програмі.

---

^{XV} Очевидно йдеться про авторську рукописну партитуру *Квінтет на українские темы для двух скрипок, альты, виолончели и фортепиано* (ор. 14, ми-бемоль минор, друга редакція – 1930).

^{XVI} Вірогідно, йдеться про романси на слова Г. Чубука «Де ти?» та «Спів серця» (ор. 13, 1929).

Цими днями буде оповіщено в пресі про наш концерт і зазначено програм. З пошаною. Ів. Мацегора. 28/X – 28 р.»

№ 7. Від Т. І. Чубук-Олексієнко.

«Вельми шановний Михайло Адамовичу! Тисячу пробачень посилаю Вам за те, Що так довго ви не одержували від мене подяки за Ваші романси. Дуже прошу мені пробачити: вийшов маленький казус з Вашим пакунком нот. Спасибі Вам Михайло Адамович за Ваші романси нарешті я їх одержала і взяла уже їх в роботу, мені дуже подобаються нові твори.

Тепер така справа: я говорила з радіо станцією щоб зробити один вечір камерної музики з Ваших творів, там погодились і росили щоб Ви надіслали прямо на станцію на ім'я Костя Богуславського свою біографію коротенько і що Ви уявляєте про той чи інший свій твір, так що спочатку прочитає він по радіо пояснення до твору, а потім ми будемо виконувати квінтет свою річ, а я свої. Я б дуже Вас просила, коли Ви погодитесь дати радіо станції пояснення до своїх творів, то Ви й мене повідомте, щоб я знала, чи будемо виконувати і погодимо тоді день коли саме. Мені б хотілось, щоб Ви послушали хоч по радіо, може я не так трактую Ваші романси? А Ви б могли мені тоді написати свої вказівки. Ще раз прошу мені пробачити й ще раз вдячна Вам за романси. Залишаю з пошаною до Вас Т. Чубук-Олексієнко. 8/ХІІ 28 р.»

№ 8-9. Від Ів. Мацегори (подвійний лист).

«Вельмишановний Михайло Адамович! Вчора надіслав Вам квінтет. Дуже прошу вибачити мене, що так затримав. Ця затримка, звичайно, пояснюється не тим, що мені ліньки було Вам його надіслати, а тим, що нам було потрібно його переписати, а ми не могли віддати для переписки раніше, бо чекали виступу на радіостанції, і тільки коли вияснилося, що нам виступ відкладено, ми мали змогу віддати партитуру для переписки. Потім потрібний був час для самої переписки, а після цього потрібно було перевірити, бо переписчики роблять багато помилок.

Ваш квінтет ще не раз нам буде потрібний, бо поки що його чув тільки Харків, та й то невеличка аудиторія, а треба щоби товари сучасних українських композиторів почула маса.

Посилаю Вам програму концерту симфонічної оркестри, що відбувся 28/IV під орудою Вериківського, в якому виконувалась і Ваша

симфонія^{XVII}. На нас Ваша симфонія справила дуже приємне вражіння

На цьому я сьогодні листа закінчую, завтра буду продовжувати. Публіка приймала хороше. З пошаною. Ів. Мацегора. 26/ VI – 29 р.

Вельмишановний Михайло Адамович! Сьогодні продовжую свого листа, бо вчора не мав часу закінчити. Ви мене вибачте, що так довго не писав – я в цьому році так завантажений працею (крім всього іншого маю ще й громадську роботу по місцевкому), що навіть написати листа нема часу. Я, звичайно, цим не хочу випрадуватися, але говорю це (тому) для того, щоб Ви не подумали, що я не хотів писати. Навпаки, писати я Вам кілька разів збирався, та кожного разу щось перешкод жувало і доводилось відкладати. Тепер я вільний, бо почалися канікули по моїй посаді, та й колектив наш поки що не працює. Щоби хоч трохи виправити свою помилку, я тепер, хоч і з запізненням, відповім на деякі Ваші питання. У Козицького я запитував про Вашу симфонію та увертюру^{XVIII}. Він мені тоді нічого певного що-до їх виконання не сказав, бо і сам ще нічого тоді не знав. Але про це Вам тепер не цікаво чути, бо вже ваша симфонія виконувалася.

Друге Ваше запитання, що-до звучності Вашого квінтету. Звучність його дуже добра, інструментовано прекрасно – нема порожніх місць, інструменти цілком використано. От тільки в партіях I-ї та II-ї скрипки є трохи незручні (що-до інтонації) акорди, але при довгому студіюванні (вони) їх можна брати чисто. Взагалі всім нам – виконавцям Ваш квінтет подобається і ми грали його залюбки.

Може колись напишете ще, то наш колектив з радістю візьме до виконання, тільки пишіть не одночастинний, бо одночастинні стомлюють увагу слухача своєю довготою: Ваш квінтет, наприклад, іде 16 хвилин, а це відбивається на слухачеві, особливо на масовому.

Пишіть, чи одержали ноти. З пошаною Ів. Мацегора. 27/ VI. 29 р.»

ІНТЕРЛЮДІЯ.

№ 10. Телеграма: «6 серпня 1930 р. Шановний Михайле Адамовичу!

9 серпня о 8 годині вечора в Профсаду в Харкові за моїм диригуванням відбудеться український симфонічний концерт, в якому буде

---

^{XVII} Йдеться про I симфонію (ор. 3, фа-дієз мінор, 1924), присячену автором О. К. Глазунову.

^{XVIII} Тобто про I симфонію та «Класичну увертюру» для симфонічного оркестру (ор. 12, 1928).

виконано Ваших 5 українських народних пісень^{XIX}. Ця програма буде передаватись по радіо. Матимете змогу – слухайте. 14 серпня 5 народних пісень я виконувиму в Слов'янську. 24 серпня – знову в Харкові з трансляцією і 28 серпня – в трьох концертах у Запоріжжі і на Дніпрелльстані^{XX}. Якщо маєте щось нове – надсилайте. При нагоді обов'язково виконаю. Вітаю Вас, дружину і Вашу приму-балерину^{XXI}. З повагою. М. Вериківський^{XXII}».

II. Частина друга: PRESTO. ПОБІЧНА ПАРТІЯ ...

Якщо обговорення питань виконання і редагування своїх творів з харківськими музикантами було для Михайла Адамовича цілком природнім, то лист режисера Л. І. Кліщев^{XXIII} виявився несподіванкою.

^{XIX} «5 українських пісень для симфонічного оркестру» (ор. 15, 1930).

^{XX} Дніпрелльстан (Дніпровська електрична станція). Побудована у 1927-1932 рр. З огляду на масштабність та політичну вагу будівництва тут давали концерти найвідоміші митці Радянського Союзу.

^{XXI} **Скорульська Наталя Михайлівна** (1915-1982) – відома українська балерина, засл. арт. УРСР, хореограф, педагог, лібретист, публіцист. На той час, по закінченні Житомирської хореографічної студії, всупила до Київського теа-муз-технікуму. З 12 років з успіхом брала участь у численних концертах. У 1933-1982 з перевами солістка балету, педагог, балетмейстер Київського Державного академічного т-ру опери і балету ім. Т. Шевченка. У 1941-1944 – солістка оперного театру в м. Алма-Аті (Казахстан).

^{XXII} **Вериківський Михайло Іванович** (1896 -1962) – український композитор, педагог, диригент, фольклорист, музично-громадський діяч. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1944). Професор (1946).

^{XXIII} **Кліщев** (Клещев) **Леонід Іванович** (1871-1935) – актор, режисер, педагог, театральний художник; розпочав сценічну діяльність 1910 р., т.ч. у трупах В. Ф. Комісаржевської (1912-1915), К. Н. Незлобіна (1915-1918); Керівник театру «Золотий півень» (Москва; 1922-1923). Працював у різних трупах, у т.ч. у Держ. Укр. Драматичному Театрі ім. Шевченка в Києві (1921–26), Лівобережній Українській Держдрамі, в харківських Червонозаводському і Юного Глядача (1927–33); вистави «Розлом» (Б. Лавреньова), «Княжна Вікторія» (Я. Мамонтова) й ін. Основний архів зберігається у ДЦТМ ім. Бахрушина (Москва), ф. 113 (Клещев Л. И.), 102 од. зб., (1914-1938). В особовому 113 фонді представлені: Матеріали к биографии Л. И. Клещева: личный листок, удостоверение, справки, билет члена РТО и др. 20 (1914-1938). Рукописи Л. И. Клещева: записи по классу дикции в студии Ф. Ф. Комиссаржевского (1914). Режиссерские экземпляры пьес 5 [1930]. Альбомы с материалами по театрам Левобережной Украинской Держдрамы, 1-го Государственного драматического украинского театра им. Шевченко и др. – 4 (1930-1937). Материалы театра *Золотой петух* – 4 (1922-1923) и Государственного Украинского театра в Москве – 3 (1921).

№-11. «Шановний Михайло Адамовичу! Порадившись в НАРКОМОС² з тов. Козицьким, маю до Вас пропозицію – цебто вступити до Лівобережної Української Держдрами^{XXIV} на зав. Музчастиною. Доведеться диригувати оркестрою, писати музику – цебто оформлювати музично вистави й останнє організувати оркестра в складі 10 чоловіка що по погодженості з Вами треба зробити негайно. Мене цікавить, чи Ви вже знайомі з роботою в театрі, як Ви ставитесь до цієї пропозиції й Ваша думка щодо складу інструментів в оркестрі. Чи можете Ви зараз зібрати музикантів. Миж іншим в Полтаві є бажаючі що закінчують роботу в симфонії. Як Ви ставитесь до оформлення де яких вистав в плані лівої музики. Служба річна. Театр пересувний і мається через 2-3 місяці почати робити в місті Миколаєві. 1 вересня 3 місяці далі йдуть Запоріжжя, Суми, Полтава, Кременчук. Платня на місяць 175 карбованців. Чекаю на відповідь негайною поштою. Адреса Харків 2, вул. Революції 9, кв. 14. Л. І. Кліщєву. Напишіть про себе як найдетальніше про твори та життя. З пошаною О. Кліщ...17.08./30 р. Передбачається вокальний репертуар.»

Лист-відповідь Михайла Скорульського Кліщєву цікавий як відображення тогочасних творчих і побутових проблем митця.

№ 12. К Л. И. КЛИЩЕЕВУ 20.08.1930.

«Житомир Многоуважаемый т. Кліщєев! Только что получил от Вас письмо и спешу на него ответить. Ваше предложение считаю для себя подходящим, но меня останавливают некоторые соображения, о которых скажу дальше.

С работой в театре я не знаком, но думаю, что мог бы ориентироваться в ней очень быстро. Состав инструментов в таком оркестре должен быть, по-моему, следующий: 2 первых скрипки, 1 – вторая, альт, виолончель, контрабас, флейта, кларнет, труба и фортепиано. В Житомире музыкантов мало, и все лучшие разъехались. Что касается оформления некоторых спектаклей в плане левой музыки, то это для меня может быть только интересным. О себе могу сказать следующее. Я родился в Киеве в 1887 г., в 1910 поступил в Ленинградскую консерваторию, которую окончил в 1914 г. по двум специальностям

² Народний комісаріат освіти

^{XXIV} Лівобережній Українській Державний драматичний театр – пересувний драм. театр, що працював на Україні у 1928-1932 рр.

(теория композиции и фортепиано). По композиции я учился у Калафати, Витоля, Штейнберга, по фортепиано у Есиповой. Работал в дирижерском классе у Черепнина и в оперном у Габеля и Палечека^{XXV}.

^{XXV} **Есипова Ганна Миколаївна** (1851-1914) – видатна російська піаністка і педагог. Закінчила СПб консерваторію: учениця, згодом дружина Ф. О. Лешетицького. У 1870-80 рр. з надзвичайним успіхом гастролювала по Європі та Америці (1876). У 1880-82 рр. концертувала та викладала у Відні. З 1893 р. викладала у СПб консерваторії, (з 1901 – професор). Створила одну з найзначніших російських піаністичних шкіл.

Габель Станіслав Іванович (1849-1924) – співак (бас), педагог і музично-громадський діяч. Музиці вчився в Муз. ін-ті у Варшаві (по класу ф-но у проф. Яноша і проф. Стробля, по класу композиції – у С. Монюшка, по класу співу у проф. Чаїфеї). Вдосконалювався у Милані та Парижі. У 1879 р. закінчив СПб консерваторію по класу співу проф. К. Еверарді. Був завідуючим оперним класом, інспектором СПб консерваторії (проф. з 1911). Представник Волинської філії в Дирекції РМТ. Виконавець ролі Пацюка у першій постановці опери М. В. Лисенка «Різдвяна ніч» (1874). Поставив *Фіделіо* Бетховена, *Весілля Фігаро* та *Дон Жуан* Моцарта. 1914 року поставив у СПб зі студентами-українцями *Назара Стодолю* Т. Г. Шевченка.

Палечек (Palesек) Йосеф (Осип Осипович, Иосиф Иосифович) [1842, Чехія–1915, Петроград] – чеш. і російський співак (бас), педагог, режиссёр. Обучался в Празской органной школе, брал уроки пения в Праге у проф. Ф. Пиводы, участвовал в хоре чеш. оперной труппы Временного театра. В 1864 дебютировал в Празской чеш. опере (Зорастро в «Волшебной флейте»), став вскоре одним из ведущих солистов труппы, соратником Б. Сметаны в создании нац. оперы. С особым успехом выступал в пражских премьерах опер М. И. Глинки, прошедших под рук. М. А. Балакирева [партии – Иван Сусанин (1866) и Фарлаф (1867)]. В 1869 гастролировал в России, пел в оперных спектаклях. По совету Балакирева дебютировал в 1870 на сцене Мариинского театра в партии Мефистофеля. На протяжении ряда лет регулярно гастролировал (в летние месяцы) в Одесском оперном театре. Оставив сцену в 1882, П. работал репетитором вокалистов и руководителем хора Мариинского театра; позже был режиссёром, ближайшим сотрудником Э. Ф. Направника. Осуществил первые пост. опер: «Юланта» (1892); «Млада» (1892) и «Сервилья» (1902) Римского-Корсакова, «Орестея» Танеєва (1895), «Капітанська донька» Кюї (1911), возобновил пост. опер «Князь Игорь», «Пиковая дама», «Ночь перед Рождеством» и др. Ставил также оперные спектакли в Большом зале Петерб. консерватории, Эрмитажном театре, Муз.-драм. кружке. П. внёс значит. вклад в разработку принципов реалистич. оперной режиссуры, обращая особое внимание на решение массовых сцен и мизансцен. С 1888 преподавал в СПб. консерватории сценич. подготовку (зав. оперным классом), с 1912 профессор. Автор ряда оперных либретто.

Калафаті Василь Павлович (1869 – 1942) – рос. композитор і музичний педагог. 1899 р. закінчив СПб консерваторію по класу композиції у М. А. Римського-Корсакова. З 1906 по 1929 викладав у СПб конс. поліфонію (з 1913 — професор),

В настоящее время работаю в Доме Красной Армии пианистом и дирижирую симфоническим оркестром окр[ужного] совета профсоюз^{XXVI}. Из произведений у меня имеются для оркестра – симфония, «Классическая увертюра» и «5 украинских песен для оркестра», исполнявшиеся многими украинскими дирижерами, трио, квинтет (фортепианный), квартет, ряд романсов на слова русских и украинских авторов, фортепианные и хоровые произведения. Почти все мои

У радянський час продовжував вести активну музично-просвітницьку і педагогічну діяльність, помер під час блокади Ленінграда.

Вітолс Язеп (Вітоль Йосиф Іванович) [1863-1948] – латиський композитор і музичний критик, один з основоположників латиської національної музики. 1886 р. закінчив СПб консерваторію по класу композиції М. А. Римського-Корсакова. З 1886-1918 викладав там (з 1901 – професор). Учасник Беляєвського гуртка. У 1897-1914 рр. – музичний рецензент газети «St. Petersburg Zeitung». З 1918 р. – директор латиського оперного театру в Ризі. Один із засновників Латвійської консерваторії у Ризі, яка нині носить його ім'я (1919, до 1944 ректор і професор з перервою у 1935-37). Очолював організацію латиських співоцьких свят.

Штейнберг Максиміліан Осеевич (Осипович) 22 июня (1883-1946) – рос. композитор, диригент педагог, музичний діяч, заслужений діяч мистецтв РРФСР (1934), доктор мистецтвознавства, нар. арт. Узбекистана (1944). У 1907 закінчив СПб університет, у 1908 — СПб консерваторію по класу композиції у М. А. Римського-Корсакова. З 1908 — викладач, з 1915 — професор. Зять М. А. Римського-Корсакова. 1943 року у Ташкенті заснував майбутній Московський державний академічний симфонічний оркестр.

Черепнін Микола Миколайович (1873-1945 р.р.) – рос. композитор, диригент, педагог. По закінченні юр. фак-у СПб університету, закінчив СПб консерваторію (клас композиції М. А. Римського-Корсакова, 1895-1898). У 1903—1911 диригент Рос. Балетних сезонів Дягилева (Париж). У 1908-1918 – професор Спб консерваторії, де впровадив заснований ним вперше в Росії клас диригування. У 1918-21 – директор Тифліської консерваторії. У 1925 р. заснував у Парижі Російську консерваторію (у 1925-29; 1938-45 рр. – її директор). У великій творчій спадщини М. Черепніна визначаються балети «Лавильон Арміди», «Нарцис і Ехо», симфонічні поеми «Мар'я Маревна», «Зачароване царство», муз. ілюстрації для оркестру, романси.

^{XXVI} Створений М. А. Скорульським у 1915 р. симфонічний оркестр під його орудою працював під різними «дахами» різних установ і остаточно перестав існувати у 1933 р. із відїздом Скорульського до Києва. Репертуар оркестру включав визначні твори європейської і російської класики, зокрема, всі симфонії П. Чайковського. У 1920-21 рр. з нагоди 150-річчя Бетховена, було виконано всі (!) його симфонії, причому у виконанні 9-ї симфонії брав участь «совхор под руководством Михаила Гайдая»... Водночас Житомирським оркестром вперше виконувались щойно написані твори українських композиторів, у тому числі самого Михайла Скорульського.

произведения исполнялись в Харькове и других крупных городах Украины. Отзывы о них Вы можете узнать у Козицкого Ф. Е.

Соображения, о которых я писал в начале письма, следующие – хотя в Житомире я зарабатываю значительно меньше (в зимние месяцы рублей 80), но мне ничего не стоит квартира, так как мы с семьей живем в доме моей матери. Меня интересует вопрос, сколько я смогу уделить семье из предлагаемого Вами гонорара, принимая во внимание необходимость оплаты квартиры, а также инструмента и других расходов, неизбежно связанных с кочевой жизнью. Затем – входит ли в оплату композиторская работа? По получении ответа на эти вопросы, сообщу Вам окончательный ответ. С совершенным уважением М. Скорульский. P. S. Еще вопрос – как оплата дорожных расходов? М. С.»^{XXVII}

№ 13. Телеграма від Л. Кліщеєва: «Житомир Московская, 21 Скорульському / Николаева 28. 08 30. Окончательные условия работы оклад 175, завмузчастью... оплата композиторской работы среднем 100 за спектакль дорожные оплачивает дирекция приезд немедленно телеграфте согласие / Николаев Театр Скрипника / Кліщеєв».

№ 13-біс Телеграма від Л. І. Кліщеєва

«Житомир Московская, 21 Скорульському / 6-09-30.

Чекаю відповіді, Миколаив. Театр Клищеєв»

№ 14 Телеграма від М. А. Скорульського: «Николаев Театр Скрипника Кліщеєву. Приезд невозможен проводить композиторскую работу согласен / М. Скорульский / 17. 9. 1930 г./».

ПРОСЦЕНІУМ – ФОТО

Наступні матеріали висвітлюють ще один напрямок творчих зв'язків композитора Скорульського з харківськими митцями.

Поштовхом до цього стали гастролі у Житомирі Заслуженого Державного Квартету ім. Вільома В архіві композитора збереглося фото з дарчим написом: «Великошановному Михайлу Адамовичу Скорульському в пам'ять про нашу зустріч у Житомирі^{XXVIII} та з побажанням

---

^{XXVII} Лист і подана далі телеграма зберігаються у Державному музеї театрального, музичного і кіноистецтва України (відділ рукописів, архів А. Л. Кліщеєва, № 17716 (1059) та № 17717 (1060).

^{XXVIII} Йдеться про гастролі Квартету ім. Вільома у Житомирі у липні 1930 р. Тоді М. А. Скорульський передав колективу для виконання свій Квартет ор. 17.

подальшого зміцнення нашої дружби. Харків 2-/6. 931 р... Свирський, Ал. Старосельський, Микола Ланд-Фрід, Петро Кутьїн, Мих. Симкин».

Квартет ім. Вільома, 1931 р. Фото з дарчим написом М. Скорульському

ЧАСТИНА III. LENTO. Для початку наведемо довідку, вміщену у буклеті, виданому з нагоди X-річчя Квартету:

«Року 1921 в столиці УСРР в м. Харкові засновано перший на Україні смичковий Квартет, який незабаром, через свою видатну роботу, дістав з Державної Колекції старовинні інструменти французького майстра Ж. Б. Вільома^{XXIX}, а тому й придбав офіційне наймення:

---

^{XXIX} Вільом (Війом, франц. Vuillaume) Жан-Батист (1798-1875), французький майстер смичкових інструментів. У 1828 р. відкрив власну майстерню у Парижі. З 1835 р. займався імітацією старовинних інструментів (Страдіварі, Гварнері), при чому завжди підписувався власним ім'ям. З 1865 р. виготовляв скрипки, альти, ві-

Всеукраїнський Державний Квартет ім. Вільома, під яким зараз він відомий усім трудящим СРСР.

Перейдений за 10 років художньої діяльності шлях— це визначна сторінка в музичній культурі Радянської України. Вся діяльність Квартету (понад 2.000 концертів за 10 років) зв'язана з пропагандою кращих зразків світової камерної музики найширшим масам трудящих: шахти, заводи, фабрики, червоні касарні—бачили Квартет безпосередньо у себе.

Останні роки діяльності Квартету—широкі, систематизовано організовані подорожі по цілому СРСР зі свідомою й продуманою пропагандою квартетної музики, у першу чергу української, а поруч з нею й музики інших національностей Радянського Союзу (квартети татарських, грузинських, єврейських, білоруських, вірменських та інших композиторів). Пропагуючи твори українських радянських композиторів серед широких пролетарських мас усього Радянського Союзу, Квартет ВІЛЬОМА тим самим стимулював творчість цих композиторів» [2, с. 1-3].

Далі подаємо листи вільомівців до М. А. Скорульського.

№ 15. «21.03.1931. Харків. Многоуважаемый Михаил Адамович!

Чрезвычайно сожалея, что с отъездом из Житомира мы потеряли связь с Вами, я, по поручению квартета им. Вильома, рад сообщить, что квартет Ваш мы с удовольствием готовим и в ближайшем будущем (при первой возможности) намерены исполнить публично.

Были бы очень рады, если бы Вы написали еще что-либо для квартета и выслали нам. В конце апреля или между 1 и 5 мая предполагается проведение 10-летнего юбилея. Сведения об этом юбилее прилагаю в этом письме. В надежде на нашу более систематическую и постоянную переписку ждем от Вас весточки по адресу: Харків, ул. Октябрьской Революции, 25, кв. 7. Директору квартета им. Вильома Н. А. Ланд-Фрид.

От имени всех вильомовцев и Николая Александровича приветствую Вас и остаюсь искренне расположенный и уважающий Вас,

---

олончелі за власними моделями. Найкращі його інструменти дотепер лишаються концертними. У Держколекції Росії зберігаються нині 22 інструменти Ж.-Б. Вільома.

Ансельм Свирский. P. S. Привет нашим общим знакомым и доктору (забыл, к сожалению, фамилию)^{xxx}. А[нсельм] С[вирский]».

№ 16. «12.04.1931. Харьков. Многоуважаемый Михаил Адамович!

Ваше письмо получили и от имени всех вильомовцев приветствую Вас. Сообщение о том, что Вы по некоторым причинам в последнее время не пишете ничего и не творите, всех нас искренне огорчило. Все же квартет надеется, что в связи с десятилетием нашим Вы примете все героические меры и что-либо, хотя бы и коротенькое, но создадите для нас.

Фотоснимок в ближайшем будущем будет заготовлен и отправлен с удовольствием Вам. Сейчас снимки готовятся и находятся еще в недостаточном порядке в фотографии. Со своей стороны надеемся получить Вашу фотографию, за которую выражаю заранее благодарность.

Итак, Михаил Адамович, надеемся и ждем от Вас музыкального слова. Юбилей состоится 1 мая. День сам по себе достаточно праздничный, и к нему еще юбилей! Верим, ждем и искренне расположены все к Вам.

В ожидании весточки, уважающий Вас Ансельм Свирский».

№ 17. «Многоуважаемый Михаил Адамович! Вашу открытку мы получили находясь в Ленинграде. Здесь пробудем еще недели две. Закончив Ваше произведение вышлите его в Ленинград до востребования на мое имя. За посвящение шлю Вам от имени всех товарищей искреннюю благодарность.

Безгранично уважающий Вас **Михаил Симкин**. P.S. Товарищи кланяются».

№ 18. «1.04.1931. Харьков. Многоуважаемый Михаил Адамович! Мы все очень тронуты и благодарим Вас за посвящение^{xxxI}. Недавно пробовали Ваш квартет. Нашли его хорошо звучащим и написанным с настроением и искренне. Несомненно включим его в наш репертуар.

^{xxx} Йдеться про Бикова Миколу Вікторовича (1869-1942, Житомир) – вітчима Михайла Скорульського, який був у Житомирі помітною постаттю: не лише знаним лікарем, але й одним з ініціаторів створення у 1905 р. Житомирського відділення Російського Музичного товариства і входив до складу дирекції Житомирського відділення ІРМТ.

^{xxxI} Квартет оп. 17 М. А. Скорульський, як і деякі інші українські тогочасні композитори, присвятив квартету ім. Вільома. На концерті з нагоди 100-річчя композитора цей твір прозвучав у виконанні Квартету ім. М. В. Лисенка – фактичного правонаступника вільомівців.

Не знаю только, как встретит его аудитория. Он немного растянут. Но все же Вашу мысль писать квартетную музыку, которую Вы прекрасно осуществили, мы приветствуем.

Посылая Вам лучшие пожелания, мы, в свою очередь, выражаем желание работать над следующими Вашими произведениями для квартета.

Безгранично уважающий Вас Михаил Симкин».

ПОСТЛЮДІІ (1940) Пролетарская правда, 1940, 7.12.

«М. А. Скорульский/ КВАРТЕТ им. ВИЛЬОМА

Столица Украины почему-то слушает лучший украинский государственный квартет чрезвычайно редко. Казалось бы совершенно логичным, что Украинское управление по делам искусств должно принять все меры к тому, чтобы обеспечить этому ансамблю возможность постоянно работать в Киеве, но это до сих пор не сделано. Отличительные черты этого ансамбля общеизвестны. Стройность, прекрасная сыгранность, чистота интонации, гибкость динамики, художественная обработка деталей, точность интерпретации – все это в сочетании с прекрасными качествами инструментов, находящихся в распоряжении ансамбля, ставит его на одно из первых мест среди квартетов СССР.

В отчетном концерте этот коллектив не только еще раз подтвердил все свои качества, но и показал дальнейший художественный рост. Широчайшей популяризации заслуживает исполнение вильмовцами четвертого квартета Мясковского. Все огромное мастерство этого выдающегося композитора, весь его опыт симфониста словно сконцентрировались в одном произведении, написанном простым и ярким гармоническим языком. Не знаешь, чему больше удивляться в квартете – глубине ли музыки первой части, прекрасному ли скерцо, в котором надо особо отметить исключительную по красоте среднюю часть (трио), или теплоте и лиризму третьей части с ее причудливыми, но легкими и ненамеренными ритмами, или порывистому, быстрому финалу. Исполнен был этот великолепный квартет прекрасно.

Включенный в программу концерта квартет И. Бэлзы представляет немалый интерес. Он демонстрирует солидную композиторскую технику автора, и это составляет главный интерес произведения. Если бы в нем было ярче выявлено эмоциональное начало, он бы очень

выиграл. Надо, однако, отметить некоторую неуравновешенность отдельных частей квартета, так, например, его конец заметно растянут. Конечный аккорд не производит впечатления достаточно устойчивого окончания. Квартет, сыгранный очень ярко, был тепло принят аудиторией.

Семь частей сюиты на народные темы белорусского композитора Золотарева (всего в сюите 12 частей) – это беспретенционно написанные миниатюры, показавшие значительное композиторское мастерство, но и большую академическую сухость, от которой не спасло высококачественное исполнение квартета им. Вильома. Из многочисленных произведений, сыгранных вильомовцами сверх программы, отметим «Элегию» Шостаковича, посвященную квартету им. Вильома, произведение, озаренное блестящим дарованием его автора, но которое в целом производит впечатление надуманности, и воистину прекрасный «Еврейский танец» Аламадзяна – яркую, красочную, прекрасно инструментованную пьесу».

1946. З програми концертів Пленуму Спілки Радянських Композиторів

України. «...2 травня. І в і д і л. **Скорульський М. А. Квінтет для ф-но, двох скрипок, альту та віолончелі.** Виконує: засл. ансамбль УРСР, Державний квартет ім. Вільома та лауреат Всесоюзного конкурсу піаністів Л. Шур^{XXXII}».

Квінтет № 2 на теми Абая Кунанбаєва.^{XXXIII}

Абай Кунанбаєв – геніальний Казахський поет, 100-річчя з дня народження якого відмічає громадськість Казахстану, був також видатним композитором-мелодистом. В квінтеті головна партія побудована цілком на одній з кращих мелодій Абая, в групі побічної та заключної партій використано лише окремі інтонаційні звороти мелодій Абая. Квінтет написано в широко розвиненій сонатній формі».

---

^{XXXII} Шур Лідія Борисівна (1911-1991) – українська концертуюча піаністка та педагог. Закінчила Муздрамін ім. М. В. Лисенка та аспірантуру по класу ф-но К. Н. Михайлова. Доцент Київ. консерваторії, з 1995 – викладач Київського музичного училища ім. Р. Глієра.

^{XXXIII} Квінтет на теми Абая для двох скрипок, альту, виоло і ф-но ор. 28 (остаточна ред. – 1944) написаний М. А. Скорульським у Казахстані, де композитор з родиною проживав під час евакуації.

КОДА. На звершення наведемо ще один документ, який зіграв надзвичайно важливу роль у творчих та побутових обставинах Михайла Скорульського:

«Печатка: ВСЕУКОМДРАМ³, Харків, Карла Лібкнехта, № 40. 1932, 20 июля

До Наросвіти. Копія – Комунхоз м. Житомир.

Т. Скорульський є активний композитор, член ВСЕУКОМДРАМ, за контракцією якого зараз працює над великим симфонічними творами, присвяченими XV річниці Жовтня. За відомостями, що ми одержали, його виселяють з квартири. ВСЕУКОМДРАМ просить вжити заходів залишити композитора Скорульського в його помешканні, бо виселення негативно відібеться на його роботі.

Відповідальний секретар. Секретар музсектору.

Резолюція (червоним чорнилом вгорі по центру навкіс): *Мати по увазі коли звернеться т. Скарульський. Підпис службовця. 28/VII.32.*

Внизу печатка: Житомир від.Наросвіти 25/VII.32.»

Завдяки наведеному документу родину Скорульських не було виселено з житомирського власного будинку по вул. Московській, № 21. Хоча частину будинку довелося «добровільно» передати у власність Червоної армії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Архів Житомирського відд. РМТ з 1871 по 1905 – ЦГИА СПб, Ф. 408, оп.1, листування з Головною Дирекцією ІРМТ – од. зб. 153: арк.12 – звернення до Волинського губернатора від дирекції Жит. Відд. ІРМТ (у складі дирекції В. М. Биков); арк. 15, 23, арк. 39 – листи до Головної Дирекції ІРМТ за підписом В. М. Бикова.*

2. *Буклет ювілейного концерту 1/ V-1931 р. Харків, Театр ім. Шевченка. / «Хроків художньої та громадської діяльності Всеукраїнського Державного Квартету імені Вільома».*

3. *М. Скорульський. Спогади. Листи. Матеріали [Упоряд., примітки, списки, іменний покажчик Скорульської Р. М.]. – К : Муз. Україна, 1988. – 326 с.*

4. *Національна Спілка Композиторів України (історико-аналітичний нарис)[авт.-сост. А. Муха]. – К. : Муз. Україна, 1984. – 318 с.*

---

³ Всеукраїнский отдел музыкально-драматического искусства СНК УРСР.

Роксана Скорульська. «Харківська сюїта» М. Скорульського. Надається аналіз творчих зв'язків М. Скорульського з харківськими виконавцями його творів у 20-і роки ХХ ст.

Ключові слова: творчість, фортепіанний квінтет, лист.

Скорульская Р. «Харьковская сюита» М. Скорульского. Предложен анализ творческих связей М. Скорульского с харковскими исполнителями его произведений в 20-е годы ХХ ст.

Ключевые слова: творчество, фортепианный квинтет, письмо.

Skorulska R. «Kharkiv suite» by M. Skorulsky. An analysis of creative relationships of M.Skorulsky with Kharkiv performers is provided his pieces in the 20th years of XX century.

Keywords: creative work, piano quintet, letter.

УДК 78. 071. 2 : 784 (477.54) “19”

Костянтин Шаша

ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ МИКОЛИ МАНОЙЛА

Співаком з народу називають на Харківщині Миколу Манойла. У цих словах – висока оцінка відомого оперного співака і захоплення його талантом. Де б він не виступав, його усюди чекав заслужений успіх, джерела якого в красі, силі голосу, відмінній вокальній школі. Щирість і задушевність співак унаслідував від народної пісні, яку з дитинства чув на хуторі Манили Валківського р-ну, що славився «голосистістю» своїх мешканців, де всі співали і любили пісню. Тут виріс і одержав перше трудове хрещення (після закінчення курсів трактористів при Валківській МТС) майбутній Народний артист.

У 17 років (1944 р.) він став солдатом діючої армії. Після Великої Перемоги, почувши голос молодого солдата, його відкомандирують до ансамблю пісні і танцю Радянської армії в Німеччині. Там він одержує перші кроки професійного співу, виступаючи не лише у великих залах, але й на свіжому повітрі, з вантажівок із відкинутими бортами.